

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

**МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ ГІСТОРЫІ
І САЦЫЯЛЬНА-ПАЛІТЫЧНЫХ
ДЫСЦЫПЛІН**

**Базавая вучэбная праграма
для спецыяльнасці
П 02.01.00 — “Гісторыя”**

Мінск 2002

Методыка выкладання гісторыі

Складальнік І. І. Багдановіч, кандыдат педагагічных навук, дацэнт.

Рэцэнзенты: В. М. Фамін, доктар гістарычных навук, прафесар; С. К. Ганцова, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Методыка выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін

Складальнікі: І. І. Багдановіч, кандыдат педагагічных навук, дацэнт; В. І. Мярзляк, старшы выкладчык кафедры дапаможных гістарычных дысцыплін і методыкі выкладання гісторыі.

Рэцэнзенты: П. В. Кікель, доктар філасофскіх навук, прафесар; С. В. Паноў, кандыдат педагагічных навук

Рэкамендавана ў якасці базавай:

кафедрай дапаможных гістарычных дысцыплін і методыкі выкладання гісторыі БДПУ.

Праатакол № 10 ад 17.03.2000;

саветам гістарычнага факультэта БДПУ.

Праатакол № 7 ад 26.04.2000

Зацверджана ў якасці базавай

саветам універсітэта.

Праатакол № 5 ад 01.03.2001

Адказы за рэдакцыю І. І. Багдановіч

Адказы за выпуск Дз. У. Дубінін

На сучасным этапе рэфармавання сістэмы педагагічнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь павышаюцца патрабаванні да ўзроўню прафесіяналізму будучых настаўнікаў гісторыі і сацыяльна-палітычных дысцыплін, асабліва ў галіне тэорыі і методыкі выхавання і выкладання гэтых прадметаў. У такіх умовах удасканаленне навукова-метадычнай падрыхтоўкі студэнтаў з'яўляецца аб'ектыўнай і суб'ектыўнай патрэбнасцю будучага настаўніка ў станаўленні яго прафесійнай кампетэнтнасці.

Сістэма педагагічнай падрыхтоўкі студэнтаў гістарычнага факультэта педагагічнага універсітэта згодна з адукацыйным стандартам прадугледжвае вывучэнне, акрамя педагогікі і псіхалогіі, курсаў методыкі выкладання, якія завяршаюць прафесійную падрыхтоўку будучых настаўнікаў гісторыі і сацыяльна-палітычных дысцыплін. Курсы методыкі закліканы забяспечыць выпускнікоў ведамі тэарэтычных асноў выкладання, сучасных адукацыйных тэхналогій, магчымасцей іх выкарыстання ў выкладанні гісторыі і выпрацаваць першاپачатковыя ўменні і навыкі навучальнага працэсу, неабходныя ў выкладчыцкай дзейнасці.

Важнейшымі крытэрыямі выніковасці рэалізацыі праграм з'яўляюцца:

- паўната засваення студэнтамі асноўных тэарэтычных паняццяў, канцэпцый і заканамернасцей;
- узровень засваення імі сістэмы метадаў, прыёмаў і сродкаў выкладання гісторыі і сацыяльна-палітычных дысцыплін;
- ступень авалодання практычнымі ўменнямі і навыкамі арганізацыі вучэбнага працэсу, неабходнымі для самастойнай прафесійнай дзейнасці.

© Складанне, 2002

© Афармленне. ВВЦ БДПУ, 2002

© Вокладка. А. А. Пакала, 2002

Методыка выкладання гісторыі

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Паспяховае вырашэнне задач навучання гісторыі ў асноўным залежыць ад настаўніка, яго прафесійнага майстэрства, эрудыцыі і культуры.

Курс “Методыка выкладання гісторыі ў школе” займае вядучае месца ў прафесійнай падрыхтоўцы настаўніка гісторыі. Ён заклікае даць будучым настаўнікам гісторыі веданне тэарэтычных асноў сучаснай методыкі выкладання, выпрацаваць першапачатковыя ўменні і навыкі, неабходныя для арганізацыі эфектыўнага навучання гісторыі, падрыхтаваць студэнтаў да рэалізацыі ў школьным выкладанні выхаваўчых і развіваючых магчымасцей гісторыі.

Праграма распрацавана ў адпаведнасці з Дзяржаўным стандартам па спецыяльнасці П 02.01.00–“Гісторыя”, зацверджаным Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, з улікам Канцэпцыі школьнай гістарычнай адукацыі і абапіраецца на дасягненні сучаснай тэорыі і методыкі выкладання гісторыі. У многіх аспектах яна грунтуецца на ведах, атрыманых студэнтамі пры вывучэнні ў ВНУ гістарычных і псіхалага-педагагічных дысцыплін.

Праграма складаецца з шасці раздзелаў. Вывучэнне курса пачынаецца з характарыстыкі методыкі навучання гісторыі як навукі, асноўных этапаў яе станаўлення і развіцця. Затым прадугледжваецца знаёмства студэнтаў з задачамі і зместам школьнай гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Цэнтральнае месца ў курсе займае вывучэнне асаблівасцей працэсу фарміравання гістарычных ведаў школьнікаў, метадаў узаемазвязанай вучэбнай дзейнасці настаўніка і вучняў, форм арганізацыі працэсу навучання гісторыі. Заканчваецца вывучэнне курса раздзелам, прысвечаным методыцы пазакласнай работы па гісторыі, і характарыстыкай структуры дзейнасці настаўніка гісторыі.

У праграме тэарэтычная і практычная часткі курса пададзены разам, але яны лёгка прасочваюцца ў яе змесце. Гэта дазваляе выкладчыку вызначыць, які матэрыял складае аснову тэарэтычнага вывучэння методыкі, а які з’яўляецца асновай арганізацыі практыч-

ных і лабараторных заняткаў са студэнтамі. Пры гэтым практычная частка, на наш погляд, павінна займаць большую частку вучэбнага часу, адведзенага планам на вывучэнне методыкі выкладання гісторыі.

Праграма курса разлічана на 110 вучэбных гадзін. З іх 50 гадзін неабходна адвесці на лекцыі, 50 гадзін — на практычныя і 10 — на лабараторныя заняткі.

ПРАГРАМА

Раздзел I. МЕТОДЫКА НАВУЧАННЯ ГІСТОРЫІ ЯК ПЕДАГАГІЧНАЯ НАВУКА

Тэма 1. Прадмет і задачы методыкі выкладання гісторыі

Методыка выкладання гісторыі як навукі і як педагагічная дысцыпліна. Прадмет методыкі выкладання гісторыі. Асноўныя кампаненты працэсу навучання гісторыі: мэты і змест школьных курсаў гісторыі, выкладчыцкая дзейнасць настаўніка і пазнавальная дзейнасць вучняў, вынікі навучання. Узаемасувязь паміж імі.

Месца методыкі выкладання ў сістэме педагагічных навук. Яе сувязь з іншымі навукамі.

Методыка і тэхналогія навучання. Агульнае і асаблівае. Сувязь методыкі навучання гісторыі з іншымі навукамі. Метады даследавання працэсу навучання гісторыі.

Задачы, змест і структура універсітэцкага курса “Методыка выкладання гісторыі ў школе”. Асноўная літаратура.

Тэма 2. Станаўленне і развіццё школьнай гістарычнай адукацыі і методыкі выкладання гісторыі ў дасягальны час

Узнікненне і станаўленне школьнай гістарычнай адукацыі на ўсходнеславянскіх землях. Фактары, якія вызначаюць станаўленне методыкі як навукі. Асноўныя напрамкі развіцця гісторыка-метадычнай думкі ў дарэвалюцыйнай Расіі ў XIX ст. Афармленне методыкі выкладання гісторыі як самастойнай галіны педагагічнай навукі ў пачатку XX стагоддзя.

Тэма 3. Развіццё школьнай гістарычнай адукацыі і метадыкі выкладання гісторыі ў СССР

Замена гісторыі як вучэбнай дысцыпліны палітграматай і грамадазнаўствам у 20-я гады XX стагоддзя. Аднаўленне самастойнага курса гісторыі ў савецкай школе ў 30-я гады. Ідэалагізацыя і палітызацыя пікольнага курса грамадзянскай гісторыі. Пастанаўленні ЦК КПСС і савецкага ўрада па пытаннях школьнага выкладання гісторыі 1934, 1959, 1965 гадоў. Выкарыстанне сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі як магутнага інструмента ідэалагічнай і прапагандысцкай дзейнасці камуністычнай партыі.

Развіццё метадычных даследаванняў у СССР у 20—30-я гады. Стварэнне сістэмы стабільных падручнікаў па гісторыі ў канцы 40-х гадоў і іх далейшае ўдасканаленне ў 50-я — сярэдзіне 60-х гадоў. Навуковая распрацоўка праблем зместу метадыкі выкладання, выхоўваючага і развіваючага навучання гісторыі ў канцы 60-х—80-я гады XX стагоддзя.

Крызіс у выкладанні гісторыі другой паловы 80-х—пачатку 90-х гадоў. Яго прычыны і пошук шляхоў пераадолення.

Тэма 4. Станаўленне нацыянальнай сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі

Канцэпцыя школьнай гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Вызначэнне задач і асноўных прынцыпаў пабудовы гістарычнай адукацыі. Стварэнне школьных праграм, вучэбных дапаможнікаў і падручнікаў для школ. Праблемы станаўлення на нацыянальнай сістэмы гістарычнай адукацыі. Пospехі і недахопы на шляху іх вырашэння.

Тэма 5. Сучасны стан і тэндэнцыі развіцця гістарычнай адукацыі ў свеце

Развіццё сучаснай гістарычнай адукацыі за мяжой. Асаблівасці паслядоўнасці і прынцыпаў вывучэння гісторыі ў розных краінах. Задачы вывучэння і прынцыпы адбору зместу гістарычнай адукацыі ў розных краінах. Сучасны стан развіцця дыдактыкі гісторыі ў розных еўрапейскіх краінах і ЗША, інавацыйныя тэхналогіі ў выкладанні гісторыі.

Раздзел II. ЗАДАЧЫ І ЗМЕСТ ВЫВУЧЭННЯ ГІСТОРЫІ ў ШКОЛЕ

Тэма 1. Мэты і задачы сучаснай гістарычнай адукацыі

Комплексны характар мэт навучання гісторыі: фарміраванне ў вучняў трывалых і глыбокіх ведаў аб развіцці грамадства, творчага мыслення; развіццё пазнавальнай самастойнасці пры вывучэнні гісторыі; выхаванне высокамаральнага чалавека-грамадзяніна, патрыёта сваёй Бацькаўшчыны. Уплыў мэт навучання на змест і структуру гістарычнай адукацыі, на складанне школьных праграм і арганізацыю навучання. Мэты навучання і задачы вывучэння асобных раздзелаў і тэм. Узв'язнасць мэтанакіраванасці і выніковасці ў навучанні гісторыі.

Тэма 2. Сучасная структура школьнай гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь

Гісторыя як прадмет школьнага навучання. Яе месца ў вучэбным плане базавай, сярэдняй агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы. Сучасная структура школьнай гістарычнай адукацыі.

Праграмы па гісторыі. Навуковыя асновы і прынцыпы іх пабудовы: лінейнасць, канцэнтрызм, узв'язнасць айчынай і сусветнай гісторыі, улік міжпрадметных і міжкурсавых сувязей. Асноўныя кампаненты і структура сучасных школьных праграм па гісторыі.

Структура планіравання вывучэння гісторыі ў школе. Планіраванне вывучэння асобных курсаў гісторыі. Тэхналогія складання тэматычнага і календарна-тэматычнага плана. Вучэбны комплекс па гісторыі. Змест вучэбнага комплексу.

Тэма 3. Агульная характарыстыка школьных курсаў гісторыі

Пабудова і задачы курса “Гісторыя цывілізацый старажытнага свету”. Змест курса, яго храналагічныя рамкі, перыядызацыя. Структура курса. Асноўныя паняцці і вядучыя ідэі, крытэрыі іх адбору. Раскрыццё ў курсе найбольш істотных прыкмет старажытных цывілізацый. Месца абагульняючых урокаў у структуры курса. Асноўныя ўменні вучняў.

Пабудова і задачы курса “Гісторыя сярэдніх вякоў”. Храналагічныя рамкі і перыядызацыя курса. Структура курса. Асноўныя паняцці і вядучыя ідэі, даступнасць іх раскрыцця ў падручніку. Унутрыпрадметныя і міжпрадметныя сувязі. Асноўныя ўменні і навыкі вучняў.

Пабудова і задачы курса “Сусветная гісторыя цывілізацый новага часу”. Храналагічныя рамкі і перыядызацыя. Структура курса і

асноўныя задачы яго вывучэння. Вядучыя паняцці і ідэі. Раскрыццё заканамернасцей сусветнай гісторыі новага часу ў змесце курса. Асноўныя ўменні вучняў.

Пабудова і задачы курса “Сусветная гісторыя навейшага часу”. Храналагічныя рамкі і перыядызацыя курса. Структура і адукацыйна-выхаваўчыя задачы вывучэння гісторыі навейшага часу. Вядучыя паняцці і праблемы, іх раскрыццё ў змесце курса. Міжпрадметныя і ўнутрыпрадметныя сувязі. Асноўныя ўменні вучняў.

Пабудова і задачы курса “Гісторыя Беларусі” ў базавай школе. Месца і значэнне курса ў сістэме гістарычнай адукацыі, яго перыядызацыя. Структура вывучэння гісторыі Беларусі ў базавай школе. Ажыццяўленне міжкурсавых і міжпрадметных сувязей пры яе вывучэнні.

Сістэма гістарычных фактаў, глыбіня іх раскрыцця ў залежнасці ад узросту школьнікаў. Асноўныя паняцці і вядучыя ідэі. Ступень ускладнення паняццяў у залежнасці ад ступені навучання. Раскрыццё ў курсе патрыятычных традыцый беларускага народа. Выхаванне пачуцця гонару за свой народ, яго гістарычную і культурную спадчыну.

Развіццё ўменняў вучняў выяўляць асноўныя заканамернасці айчынай гісторыі, параўноўваць падзеі і факты айчынай гісторыі з фактамі сусветнай гісторыі, разглядаць і аналізаваць іх у кантэксце еўрапейскай і сусветнай гісторыі.

Пабудова і задачы курса “Сусветная гісторыя” ў сярэдняй агульнаадукацыйнай і прафесійнай школе. Структура курса і парадак яго вывучэння ў сярэдняй школе. Праблемна-цывілізацыйныя прынцыпы пабудове курса. Асноўныя праблемы і ідэі курса, яго абагульняючы і тэарэтычны характар. Выкарыстанне актыўных форм арганізацыі яго вывучэння. Асноўныя ўменні і навыкі вучняў.

Пабудова і задача курса “Айчынная гісторыя” ў сярэдняй, агульнаадукацыйнай, прафесійнай школе. Храналагічныя рамкі і перыядызацыя курса. Структура яго пабудовы. Задачи вывучэння айчынай гісторыі на тэарэтычнай ступені пазнання. Асноўныя ідэі і заканамернасці курса. Разгляд айчынай гісторыі ў кантэксце еўрапейскай і сусветнай. Суадносіны тэарэтычнага і фактычнага матэрыялу ў курсе. Міжпрадметныя і ўнутрыпрадметныя сувязі.

Раздзел III. ПРАЦЭС ФАРМІРАВАННЯ ГІСТАРЫЧНЫХ ВЕДАЎ

Тэма 1. Структура гістарычных ведаў школьнікаў

Роля гістарычных ведаў у фарміраванні светапогляду вучняў. Структура і функцыі гістарычных ведаў. Іх роля ў ажыццяўленні адукацыйна-выхаваўчых і развіваючых задач.

Асноўныя кампаненты вучэбнага гістарычнага матэрыялу: канкрэтныя гістарычныя ўяўленні, гістарычныя паняцці, заканамернасці гістарычнага развіцця. Роля фактаў у навучанні гісторыі. Віды гістарычных фактаў. Узаемасувязь падзей і з’яў у гісторыі. Суадносіны канкрэтных фактаў і абагульненняў у працэсе навучання гісторыі.

Тэма 2. Методыка фарміравання гістарычных уяўленняў

Віды гістарычных уяўленняў. Іх месца ў працэсе фарміравання ведаў. Асвятленне метадычных шляхоў фарміравання гістарычных уяўленняў у метадычнай літаратуры.

Шляхі і сродкі фарміравання ўяўленняў аб фактах мінулага. Методыка фарміравання ўяўленняў аб гістарычным часе і прасторы. Храналогія на ўроку гісторыі. Работа з гістарычнай картай.

Тэма 3. Фарміраванне гістарычных паняццяў

Гістарычныя паняцці — важнейшы кампанент вучэбнага матэрыялу. Распрацоўка пытання аб методыцы фарміравання гістарычных паняццяў у метадычнай навуцы. Класіфікацыя гістарычных паняццяў па ступені абагульнення гістарычных з’яў, асаблівасцях іх зместу. Псіхалагічныя асаблівасці засваення школьнікамі гістарычных паняццяў. Лагічныя шляхі фарміравання паняццяў. Метадычныя ўмовы павышэння эфектыўнасці фарміравання гістарычных паняццяў. Роля ўяўленняў, тэрмінаў і азначэнняў у рабоце па фарміраванні паняццяў. Развіццё і абагачэнне паняццяў у працэсе навучання. Выпрацоўка ўменняў аперыраваць паняццямі.

Тэма 4. Раскрыццё гістарычных заканамернасцей пры вывучэнні гісторыі

Аб’ектыўныя гістарычныя сувязі і заканамернасці грамадскага развіцця — важнейшы кампанент гістарычнага матэрыялу. Віды гістарычных сувязей: лакальныя, часавыя, прычынна-выніковыя. Паняцце аб заканамернасцях у гістарычным развіцці. Метадычная навука аб месцы, часе, ступені і глыбіні раскрыцця заканамернасцей у

школьных курсах гісторыі. Методыка падвядзення вучняў да засваення гістарычных заканамернасцей з улікам узросту вучняў.

Тэма 5. Выхаванне ў працэсе навучання гісторыі

Магчымасці школьных курсаў гісторыі для маральнага, патрыятычнага, інтэрнацыянальнага, экалагічнага і эстэтычнага выхавання школьнікаў. Метадычныя шляхі рэалізацыі выхаваўчых задач школьных курсаў гісторыі. Адабор вучэбнага матэрыялу і сродкаў навучання з улікам іх выхаваўчых магчымасцей. Сувязь выкладання гісторыі з жыццём, сучаснасцю як умова рэалізацыі выхаваўчых задач гісторыі. Выхаванне інтарэсу да вывучэння гісторыі. Адзіства эмацыянальнага і лагічнага ў раскрыцці падзей і з'яў як шлях фарміравання маральных перакананняў у вучняў. Фарміраванне гуманістычнага светапогляду.

Тэма 6. Развіццё вучняў у працэсе навучання гісторыі

Характэрныя рысы развіваючага навучання. Развіццё здольнасцей і ўменняў у працэсе навучання. Суадносіны агульных і прадметна-гістарычных уменняў і навыкаў. Пераемнасць, ускладненне і ўдасканаленне ўменняў і навыкаў. Роля лагічных схем (памятак) у фарміраванні інтэлектуальных і практычных уменняў, уменняў культурна-гістарычнай самаадукацыі. Развіццё гістарычнага мыслення, памяці, мовы, умення працаваць з рознымі крыніцамі ведаў.

Характарыстыка спецыяльных вучэбных гістарычных уменняў: лакалізаваць гістарычныя падзеі ў прасторы і часе, суадносіць працэсы з перыядам; працаваць з рознымі крыніцамі гістарычных ведаў; тлумачыць гістарычныя факты на аснове ўсебаковага вывучэння крыніц і прымянення тэарэтычных ведаў; выяўляць сутнасць гістарычных з'яў і даваць ім ацэнку; асвятляць гістарычны матэрыял па скразных пытаннях курса; канспектаваць, тэзаваць і рэферываваць гістарычныя крыніцы.

Дыягностыка ўзроўню сфарміраванасці ўменняў. Методыка і этапы іх фарміравання ў працэсе навучання гісторыі ў школе.

Узаемасувязь авалодання спецыяльнымі гістарычнымі ўменнямі, навыкамі і развіцця пазнавальнай самастойнасці і актыўнасці ў навучанні гісторыі.

Тэма 7. Агульная характарыстыка сродкаў навучання гісторыі

Сродкі навучання гісторыі як крыніцы гістарычных ведаў. Перакрыніцы гістарычных ведаў. Іх месца і роля ў навучанні гісторыі. Сапраўдныя рэчы мінулага, помнікі матэрыяльнай і духоўнай культуры, гістарычныя пісьмовыя крыніцы, магчымасці іх выкарыстання ў выкладанні гісторыі.

Сродкі, якія ўзнаўляюць гістарычную рэчаіснасць у навукова-апрацаваным выглядзе: вуснае слова настаўніка, падручнікі, вучэбныя дапаможнікі.

Наглядныя сродкі, якія рэканструююць вобразы гістарычных фактаў: ілюстрацыі, вучэбныя карціны, дыяпазітывы, дыяфільмы, кіна- і тэлефільмы, камп'ютэрныя праграмы і г. д.

Сродкі навучання, якія ўзнаўляюць гістарычную рэчаіснасць у мастацка-вобразнай форме: мастацкая літаратура эпохі і гістарычная белетрыстыка, творы выяўленчага мастацтва, мастацкія кіна- і тэлефільмы, музычныя творы. Магчымасці і метадычная абгрунтаванасць іх выкарыстання.

Крытэрыі выбару сродкаў навучання гісторыі.

Кабінет гісторыі ў школе. Задачы і змест работы кабінета гісторыі. Яго роля ў аптымальнай арганізацыі пазнавальнай дзейнасці. Абсталяванне кабінета. Планаванне яго работы.

Раздзел IV. МЕТАДЫ І ПРЫЁМЫ ЎЗАЕМАДЗЕЙНЯ НАСТАЎНІКА І ВУЧНЯЎ У ПРАЦЭСЕ НАВУЧАННЯ ГІСТОРЫІ

Тэма 1. Паняцце аб метадах навучання гісторыі

Розныя пункты гледжання на азначэнне метадаў і іх класіфікацыю ў метадычнай літаратуры. Дыдактычны і метадычны падыходы да праблемы метадаў навучання. Суадносіны паняццяў “метад” і “прыём” навучання.

Узаемасувязь двух бакоў метадаў навучання: выкладання настаўніка і пазнавальнай дзейнасці вучняў. Узаемасувязь сродкаў навучання гісторыі і метадычных прыёмаў дзейнасці настаўніка і вучняў у вучэбна-выхаваўчым працэсе. Пазнавальная, выхаваўчая і развіваючая роля метадаў і прыёмаў у вучэбным працэсе навучання гісторыі.

Тэма 2. Вуснае слова ў навучанні гісторыі

Функцыі вуснага слова ў навучанні гісторыі. Прыёмы вуснага выкладання: расказ, спіслае паведамленне, канспектывнае, вобразнае, сюжэтнае апавяданне, карціннае і аналітычнае апісанне, характарыстыка, тлумачэнне, разважанне. Іх узаемнае спалучэнне. Школьныя лекцыі. Тлумачальна-ілюстрацыйны і праблемны характар пераказу.

Выкарыстанне настаўнікам розных крыніц ведаў пры пераказе матэрыялу.

Арганізацыя пазнавальнай дзейнасці вучняў у працэсе вуснага пераказу. Узнаўленчы, пераўтваральны і творча-пошукавы характар пазнавальнай дзейнасці. Віды творча-пошукавых заданняў.

Роля гутаркі ў навучанні гісторыі. Віды гутаркі, патрабаванні да яе.

Тэма 3. Месца і роля друкаваных крыніц у навучанні гісторыі

Падручнік гісторыі як крыніца і сродак арганізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў. Суадносіны слова настаўніка і зместу падручніка. Асноўныя структурныя кампаненты падручніка гісторыі. Прыёмы работы з тэкстам падручніка з улікам задач урока і ўзросту школьнікаў. Фарміраванне ўменняў самастойнай работы з тэкстам падручніка.

Роля гістарычных дакументаў у навучанні гісторыі. Віды гістарычных дакументаў. Асаблівасці іх выкарыстання ў залежнасці ад узросту вучняў.

Асноўныя прыёмы выкарыстання гістарычных дакументаў у навучанні гісторыі: цытаванне; каменціраванае чытанне; аналіз гістарычных дакументаў вучнямі; рацённе праблемна-пазнавальных задач на аснове аналізу дакументаў і г. д.

Педагагічнае кіраванне самастойнай работай вучняў у працэсе вывучэння дакументаў. Навучанне школьнікаў асноўным відам запісаў пры вывучэнні першакрыніц: складанне простага і разгорнутага плана, тэзісаў, апорнага канспекта, рэферата.

Віды даведачнай літаратуры па гісторыі і магчымасці яе выкарыстання ў навучальным працэсе. Навучанне вучняў умению карыстацца даведачным апаратам падручнікаў, навуковых кніг, часопісаў, працаваць са слоўнікамі, энцыклапедыямі, бібліяграфічнымі крыніцамі.

Выкарыстанне навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры ў вырашэнні адукацыйна-выхаваўчых і развіваючых задач пры навучанні гісторыі. Методыка работы з мастацкай літаратурай, перыядычнымі выданнямі.

Тэма 4. Нагляднасць у навучанні гісторыі

Асаблівасці і роля нагляднасці ў вырашэнні адукацыйна-выхаваўчых задач гісторыі. Класіфікацыя наглядных сродкаў навучання. Прадметная нагляднасць, магчымасці і методыка яе выкарыстання на ўроках. Экскурсіі па гістарычных мясцінах і ў музеі. Методыка іх арганізацыі.

Вьяўленчая нагляднасць. Прыёмы работы з творами жывапісу, партрэтамі, фатаграфіямі, карыкатурамі.

Роля педагагічнага малюнка і яго значэнне ў навучанні гісторыі.

Умоўна-графічная нагляднасць, яе месца ў выкладанні гісторыі. Прыёмы выкарыстання ўмоўнай нагляднасці.

Тэхнічныя сродкі навучання ў выкладанні гісторыі. Методыка выкарыстання аўдыёвізуальных сродкаў і камп'ютэрных праграм у выкладанні гісторыі.

Асаблівасці выкарыстання прыёмаў нагляднага навучання ў старэйшых і сярэдніх класах; развіццё самастойнасці пры выкарыстанні нагляднага метаду навучання гісторыі.

Тэма 5. Міжпрадметныя і ўнутрыкурсавыя сувязі ў навучанні гісторыі

Дыдактычная сутнасць міжпрадметных сувязей. Іх роля ў фарміраванні ведаў, разуменні і засваенні светапоглядных ідэй, фарміраванні светапогляду вучняў.

Асноўныя аспекты зместу міжпрадметных сувязей курсаў гісторыі: па агульных з іншымі прадметамі фактах, паняццях, ідэях; па ўменнях і навыках вучэбнай работы; па выхаванні і развіцці вучняў. Накірункі сувязі: рэтраспектыўныя, супадаючыя, перспектыўныя.

Метадычныя прыёмы і сродкі ўсталявання міжпрадметных і ўнутрыкурсавых сувязей настаўнікам у час пераказу новага матэрыялу; у працэсе гутаркі, работы з тэкстам падручніка, дакументам, наглядным дапаможнікам. Рэалізацыя пераемнасці ў ведах і ўменнях.

Залежнасць выкарыстання прыёмаў і сродкаў ажыццяўлення міжпрадметных сувязей ад падрыхтаванасці класа, зместу сувязей, задач іх устанаўлення.

Раздзел V. ФОРМЫ АРГАНІЗАЦЫІ НАВУЧАННЯ ГІСТОРЫІ

Тэма 1. Урок гісторыі і падрыхтоўка да яго правядзення

Урок як асноўная форма арганізацыі працэсу навучання гісторыі. Патрабаванні да сучаснага ўрока: паўнацэннасць гістарычнага зместу ўрока і педагогічнай задумкі, улік матывацыі вучэння, гібкасці структуры і метадыкі ўрока, самастойнасць пазнавальнай дзейнасці вучняў і выніковасць ўрока.

Тыпы ўрокаў гісторыі. Фактары, якія абумоўліваюць мэтазгоднасць выбару тыпу ўрока. Асаблівасці арганізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў у залежнасці ад абранага тыпу ўрока. Тыпалогія ўрокаў па іх асноўнай дыдактычнай мэце: урок вывучэння новага матэрыялу; урок праверкі і ўліку ведаў; урок паўтарэння і абагульнення вывучанага; камбінаваны (састаўны) урок. Тыпалогія ўрокаў па спосабе іх правядзення ці вядучым метадамі навучання: лекцыя, семінар, практычныя заняткі, лабараторны ўрок, кінаўрок, тэлеўрок, экскурсія і г. д.

Структурныя элементы ўрока: падрыхтоўка да ўспрымання новага матэрыялу, паведамленне новага гістарычнага зместу, арганізацыя асэнсавання і замацавання, авалодання ўменнямі і навыкамі, прымяненне засвоеных ведаў і ўменняў. Фактары, якія ўплываюць на выбар структуры ўрока. Крытэрыі ацэнкі ўрока.

Састаўленне плана і плана-канспекта ўрока, іх структура і асаблівасці складання. Формы плана-канспекта і яго выкарыстанне на ўроку.

Спецыфічныя і нетрадыцыйныя формы арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу: вучэбныя экскурсіі, канферэнцыі, ролевыя гульні, дыспуты, дыскусіі, кансультацыі, залікі і г. д. Магчымасці выкарыстання лекцыйна-семінарскай сістэмы, вывучэння гісторыі па праблема-тэматычным прынцыпе, “скразнымі” тэмамі, модулямі і г. д. Інавацыйныя падыходы да выкладання гісторыі. Іх сутнасць і магчымасці выкарыстання ў сучаснай школе.

Тэма 2. Сістэма праверкі і ацэнкі вынікаў навучання гісторыі

Мэты і задачы сістэматычнай праверкі і ацэнкі ведаў і ўменняў вучняў. Праверка засваення вучнямі асноўных фактаў, паняццяў і заканамернасцей гістарычнага працэсу. Паглыбленне, сістэматызацыя і абагульненне гістарычных ведаў, развіццё пазнавальных уменняў у ходзе апытання.

Прыёмы бягучай праверкі і ацэнкі ведаў і ўменняў у малодшых і старэйшых класах. Метады вуснага і пісьмовага кантролю на падагульняючых занятках і занятках семінарска-лабараторнага тыпу, машыннага і безмашыннага праграмаванага кантролю, тэспіравання. Метады самакантролю. Індывідуальныя, групавыя і калектыўныя

формы кантролю.

Функцыі і роля ацэнкі ведаў і ўменняў вучняў, яе формы і крытэрыі. Методыка выстаўлення адзнакі на ўроку, за чвэрць, паўгоддзе, год.

Тэма 3. Паўтарэнне ў навучанні гісторыі

Сістэма паўтарэння ў навучанні гісторыі як важнейшая ўмова абагульнення, сістэматызацыі і паглыблення ведаў вучняў.

Асноўныя віды паўтарэння. Першапачатковае паўтарэнне вывучанага на ўроку. Спосабы яго арганізацыі. Бягучае паўтарэнне і яго роля ў фарміраванні гістарычных ведаў. Падагульняючае паўтарэнне па выніках вывучэння тэмы, раздзела, гістарычнага курса. Перадэкзаменацыйнае паўтарэнне, метадыка яго арганізацыі.

Раздзел VI. ПАЗАКЛАСНАЯ РАБОТА ПА ГІСТОРЫІ. НАСТАЎНІК ГІСТОРЫІ

Тэма 1. Пазакласная работа па гісторыі

Адукацыйна-выхаваўчае значэнне пазакласнай работы па гісторыі. Яе роля ў фарміраванні ў вучняў устойлівага інтарэсу да гісторыі, развіцці іх пазнавальных здольнасцей, выхаванні асобы.

Змест, асноўныя напрамкі і арганізацыйныя формы пазакласнай работы па гісторыі. Класіфікацыя форм работы па ступені масавасці і тэрмінах дзеяння. Пазакласнае чытанне, гістарычныя гурткі, таварыствы, клубы, канферэнцыі, вечары, алімпіяды. Экскурсіі. Школьныя музеі. Выкарыстанне ЭВМ у пазакласнай рабоце.

Тэма 2. Настаўнік гісторыі

Роля настаўніка гісторыі ў выхаванні падростаючага пакалення. Асаблівасці педагогічнай дзейнасці настаўніка гісторыі, яе змест і структура.

Абавязкі настаўніка гісторыі. Патрабаванні да гістарычных, псіхалага-педагогічных ведаў і ўменняў настаўніка гісторыі, яго асабістых якасцей.

Сутнасць педагогічнай творчасці. Умовы творчага росту настаўніка гісторыі. Метады педагогічнага даследавання ў дзейнасці настаўніка гісторыі. Этапы прафесійнага ўдасканалення.

Метадычная работа ў школе, яе формы. Удзел настаўніка ў метадычнай рабоце школы і ў рабоце раённых метадычных аб'яднанняў настаўнікаў.

Бесперапынная самаадукацыя як аснова павышэння кваліфікацыі настаўніка гісторыі. Асноўныя напрамкі самаадукацыі, яе планаванне.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Актуальные вопросы методики обучения истории в средней школе / Под ред. А. Г. Колоскова. М., 1984.
2. Вагин А. А. Методика обучения истории в школе. М., 1972.
3. Вагин А. А. Методика преподавания истории в школе. М., 1968.
4. Внутрипредметные и межпредметные связи в обучении истории / Под ред. А. Г. Колоскова. М., 1990.
5. Вяземский Е. Е., Стрелова О. Ю. Методика преподавания истории в школе. М., 1999.
6. Годер Г. И. Преподавание истории в 5 классе: Пособие для учителя. М., 1985.
7. Гора П. В. Методические приемы и средства наглядного обучения истории в школе. М., 1971.
8. Гора П. В. Повышение эффективности обучения истории в школе. М., 1988.
9. Грицевский И. М. Работа учителя с учебником при подготовке к уроку истории: Из опыта работы. М., 1987.
10. Дайри Н. Г. Современные требования к уроку истории: Пособие для учителей. М., 1978.
11. Канцэпцыя гістарычнай адукацыі ў школах Беларусі. Мн., 1991.
12. Короткова М. В., Студеникин М. Т. Методика обучения истории. М., 1993.
13. Короткова М. В., Студеникин М. Т. Методика обучения истории в схемах, таблицах, описаниях. М., 1999.
14. Лернер И. Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории. М., 1982.
15. Методика обучения истории в средней школе: В 2 ч. М., 1978.
16. Методика преподавания истории в средней школе. М., 1986.
17. Методыка выкладання гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў / Пад ред. Ф. П. Кароўкіна і Н. У. Запарожац. М., 1971.
18. Озерский И. З. Начинающему учителю истории: Из опыта работы. М., 1987.
19. Полтарак Д. И. и др. Методика использования средств обучения в преподавании истории. М., 1987.
20. Стражев А. И. Методика преподавания истории. М., 1964.

Дадатковая

1. Аппарович Н. И., Полтарак Д. И. Кабинет истории и обществоведения в средней школе. М., 1982.
2. Багдановіч І. І. Метадычныя ўмовы павышэння эфектыўнасці ўрока гісторыі / Гісторыя: праблемы выкладання. Мн., 1997. № 2.
3. Багдановіч І. І. Праблема метадаў і прыёмаў навучання ў выкладанні гісторыі // Пытанні гісторыі, метадалогіі і методыкі выкладання. Мн., 1998.
4. Гончарова Т. И. Уроки истории — уроки жизни. М., 1989.
5. Гузев В. В. Образовательная технология: от приема до философии. М., 1996.
6. Гулыга А. В. Искусство истории. М., 1980.
7. Дайри Н. Г. Основное усвоить на уроке. М., 1987.
8. Каплан С. Б. Я делаю урок: Из опыта работы. Мн., 1987.
9. Кревер Г. А. Изучение теоретического содержания курсов истории в 5—9 классах. М., 1989.
10. Лейбенгруб П. С. О повторении на уроках истории СССР. М., 1987.
11. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. М., 1981.
12. Линденберг К. Обучение истории. М., 1997.
13. Никифоров Д. Н., Скляренко С. Ф. Наглядность в преподавании истории и обществоведения. М., 1978.
14. Ракуць В. Лекцыйна-семінарская сістэма навучання гісторыі / Народная асвета. 1992. № 5—12.
15. Ферро М. Как рассказывают историю детям в разных странах мира? М., 1992.
16. Шаталов В. Ф. Эксперимент продолжается. М., 1989.
17. Шевченко С. Д. Школьный урок: как научить каждого. М., 1991.
18. Ямбург Е. А. Воспитание историей. М., 1989.
19. Ясперс К. Истоки истории и ее цель. М., 1991.

Методыка выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

У сучасны перыяд якаснага абнаўлення грамадскіх адносін ва ўмовах рэальнага суверэнітэту Рэспублікі Беларусь школьная грамадазнаўчая адукацыя павінна рыхтаваць навучэнцаў да рознабаковай дзейнасці ў зменлівым і супярэчлівым свеце жыццёвай практыкі. У рашэнні гэтай задачы і падрыхтоўцы спецыялістаў адпаведнага профілю курс “Методыка выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін” адыгрывае важную ролю.

Мэта і задачы методыкі выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін вызначаюцца, у першую чаргу, адукацыйна-выхаваўчымі, развіваючымі задачамі і асаблівасцямі зместу школьных курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”.

Методыка выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін забяспечвае падрыхтоўку кваліфікаванага выкладчыка, які валодае філасофскай культурай, ведамі ў шырокім спектры грамадскіх навук, майстэрствам выкладання і выхавання; вызначае найбольш эфектыўныя метады, сродкі і формы навучання, садзейнічае развіццю ўменняў і навыкаў творчага мыслення, культуры зносін і вядзення дыскусіі, сувязі тэарэтычных ведаў з практычнай дзейнасцю.

У тэарэтычнай частцы курса студэнты павінны атрымаць уяўленне аб этапах станаўлення грамадазнаўчай адукацыі і асноўных напрамках зместу Канцэпцыі сацыяльна-гуманістычнай адукацыі для базавых і сярэдніх агульнаадукацыйных школ Рэспублікі Беларусь, прааналізаваць мэты, задачы, логіку пабудовы, структуру, вузлавыя праблемы, асаблівасці зместу і методыкі выкладання школьных дысцыплін “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”.

У час семінарскіх і лабараторных заняткаў студэнты павінны дэталёва даследаваць дзеючыя праграмы сацыяльна-палітычных курсаў, навучальныя дапаможнікі, метадычную літаратуру, наведваць і прааналізаваць урокі вопытных выкладчыкаў, навучыцца самастойна распрацоўваць разнастайныя формы заняткаў. Мэтазгодна правесці дзелавыя гульні ў аўдыторыі і некалькі пробных урокаў у школе.

На вывучэнне курса “Методыка выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін” запланавана 40 гадзін, з якіх 18 лекцыйных, 18 семінарскіх і практычных, 4 гадзіны лабараторных заняткаў, а таксама напісанне дакладаў, курсавых і дыпломных прац па выбары студэнта.

ПРАГРАМА

Тэма 1. Агульная характарыстыка мэты, задач і зместу вучэбных школьных дысцыплін “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”

Этапы станаўлення грамадазнаўчай адукацыі ў агульнаадукацыйнай школе Рэспублікі Беларусь. Канцэпцыя сацыяльна-гуманістычнай адукацыі для агульнаадукацыйных школ Рэспублікі Беларусь. Неабходнасць увядзення новых грамадазнаўчых курсаў. Іх месца ў сістэме іншых вучэбных прадметаў.

Аналіз праграм курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”. Асноўныя кампаненты праграм. Структура і логіка пабудовы, прадмет, мэта і задачы курсаў. Фарміраванне на аснове інтэграцыі ведаў па філасофіі, сацыяльна-эканамічнай тэорыі, сацыялогіі, псіхалогіі, этыцы, эстэтыцы, праву і іншых галінах навукі гуманістычнага светапогляду, свядомай адказнай жыццёвай пазіцыі ў розных сферах жыцця і дзейнасці, умення жыць у мнагамерных зносінах з іншымі людзьмі і практычна дзейнічаць з усведамленнем агульначалавечых каштоўнасцей — мэта сацыяльна-палітычных дысцыплін.

Асаблівасці зместу курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”.

Асноўныя метадычныя праблемы і асаблівасці методыкі выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін.

Праблема падручніка, навучальных дапаможнікаў. Літаратура па методыцы выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін.

Тэма 2. Методыка фарміравання паняццяў і вядучых ідэй у працэсе вывучэння сацыяльна-палітычных дысцыплін. Міжпрадметныя і ўнутрыкурсавыя сувязі

Тэарэтычны характар зместу курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”. Метадалагічныя і метадычныя асновы раскрыцця асноўных паняццяў і ідэй. Лагічнае адзінства канкрэтнага матэрыялу і абагульненняў — галоўны шлях развіцця тэарэтычнага

мыслення і фарміравання паняццяў. Класіфікацыя паняццяў па ўзроўню абагуленасці, зместу і ступені іх вядомасці. Насычанасць зместу курсаў паняццямі, асноўнымі светапогляднымі ідэямі. Значэнне логікі — нагляднага шляху ў раскрыцці зместу паняццяў. Роля індукцыі і дэдукцыі ў фарміраванні светапоглядных паняццяў і ідэй. Устанаўленне прычынна-выніковых сувязей. Паступовае раскрыццё прыкмет, сувязей паняццяў. Роля нагляднасці ў фарміраванні паняццяў. Апора на веды і жыццёвы вопыт вучняў. Асноўныя этапы фарміравання паняццяў. Іх навуковая фармулёўка. Асаблівасці фарміравання філасофскіх, сацыяльна-эканамічных, маральна-этычных і іншых паняццяў. Навучанне вучняў аперывраванню паняццямі.

Абагульняючы і шматузроўневы характар сацыяльна-палітычных дысцыплін. Метадалагічныя і метадычныя асновы ажыццяўлення міжпрадметных і ўнутрыкурсавых сувязей. Асноўныя напрамкі ўстанаўлення міжпрадметных сувязей. Актуальнасць рэалізацыі міжпрадметных сувязей па асноўных светапоглядных праблемах, паняццях і ідэях.

Арганізацыйныя шляхі, метадычныя прыёмы і дыдактычныя сродкі ажыццяўлення міжпрадметных сувязей.

Методыка ўстанаўлення ўнутрыкурсавых сувязей.

Тэма 3. Методыка вывучэння дакументальнага матэрыялу ў працэсе выкладання сацыяльна-палітычных дысцыплін

Неабходнасць раскрыцця пры вывучэнні сацыяльна-палітычных дысцыплін тэарэтычных асноў гуманістычнага светапогляду па першакрыніцах і дакументах. Развіццё ў вучняў старэйшых класаў пры вывучэнні дакументальнага матэрыялу тэарэтычнага мыслення, уменняў правікаць у сутнасць сацыяльных, прыродных з'яў, працаваць з першакрыніцамі. Выпрацоўка патрэбнасці самастойна вывучаць партыйныя і дзяржаўныя дакументы.

Крытэрыі адбору дакументальнага матэрыялу для яго вывучэння.

Методыка вывучэння першакрыніц, партыйных і дзяржаўных дакументаў. Метадычныя прыёмы: чытанне і франтальны аналіз тэксту, калектыўнае абмеркаванне асноўных тэарэтычных палажэнняў, устанаўленне іх сувязі з сучасным матэрыялам, састаўленне простага і складанага планаў, тэзісаў, тэкставых і лічбавых табліц, схем і лагіч-

ных ланцужкоў. Розныя формы запісаў зместу дакументальных матэрыялаў. Спытак па сацыяльна-палітычных дысцыплінах.

Тэма 4. Методыка выкарыстання бягучай інфармацыі, твораў мастацкай літаратуры пры вывучэнні курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”

Актуальныя праблемы сучаснасці, жыццядзейнасці чалавека — галоўны аб'ект вывучэння сацыяльна-палітычных дысцыплін. Неабходнасць выкарыстання разнастайных відаў бягучай інфармацыі ў выкладанні курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”. Багацце фактараў, якія ўздзейнічаюць на свядомасць вучняў. Неабходнасць усебаковай інфармаванасці настаўніка аб сучасных падзеях і з'явах, інтарэсах вучняў.

Перыядычны друк як адна з крыніц інфармацыі. Арганізацыя самастойнай працы вучняў з газетай. Заданні вучням па падборы газетнага матэрыялу па вузлавых тэмах і актуальных праблемах.

Роля і месца мастацкай літаратуры ў выкладанні сацыяльна-палітычных курсаў. Методыка выкарыстання твораў паэзіі і прозы пры вывучэнні вядучых праблем жыцця чалавека.

Тэма 5. Наглядныя сродкі ў выкладанні сацыяльна-палітычных дысцыплін

Прынцып нагляднасці ў працэсе выкладання курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”. Класіфікацыя наглядных дапаможнікаў. Актуальнасць выкарыстання ўмоўна-графічнай нагляднасці пры раскрыцці зместу паняццяў, тэарэтычнага матэрыялу. Наглядныя дапаможнікі па іншых прадметах як сродак рэалізацыі міжпрадметных сувязей. Неабходнасць выкарыстання самаробных наглядных дапаможнікаў. Адаптаванне ў іх новых даных, краязнаўчага матэрыялу.

Роля крэйдавых, дынамічных схем, умоўных мадэлей пры даследаванні структуры складаных паняццяў, апорных схем для асэнсавання зместу значных інфармацыйных блокаў. Тэкставыя і лічбавыя табліцы. Асаблівасці методыкі работы з умоўна-графічнай нагляднасцю.

Вучэбныя, дакументальныя і мастацкія фільмы, дыяфільмы ў выкладанні курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”. Тэлевізійныя вучэбныя ўрокі, метадыка іх правядзення.

**Тэма 6. Праблемнае навучанне ў працэсе выкладання курсаў
“Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”.
Вучэбна-даследчая праца школьнікаў**

Шматпраблемны характар зместу сацыяльна-палітычных дысцыплін. Самастойная праца вучня — важны напрамак фарміравання гуманістычнага светапогляду і трывалых перакананняў. Праблемнасць у выкладанні — адзін з дзейных сродкаў павышэння мысліцельнай дзейнасці школьнікаў.

Класіфікацыя вучэбных праблем па змесце і іх характары. Метадычныя ўмовы пастапоўкі і рашэння вучэбных праблем у час лекцыі, гутаркі, працы з дакументамі, газетнымі матэрыяламі, на розных этапах урока і г. д.

Лагічныя шляхі вырашэння вучэбных праблем: аналіз, сінтэз, параўнанне, доказ, выяўленне тэндэнцыі развіцця, раскрыццё ўнутраных супярэчнасцей з’яў.

Памяцце, значэнне і прадмет вучэбных сацыялагічных даследаванняў. Азнаямленне вучняў з метадамі даследчай працы. Гіпотэза, збор інфармацыі, прыёмы яе апрацоўкі. Краязнаўчы матэрыял як адзін са сродкаў канкрэтызацыі тэарэтычнага зместу сацыяльна-палітычных дысцыплін. Абмеркаванне вынікаў даследавання на ўроку.

**Тэма 7. Формы заняткаў па сацыяльна-палітычных
дысцыплінах**

Урок — асноўная форма вучэбна-выхаваўчай работы. Сістэма ўрокаў па праблемах зместу. Лагічнае адзінства канкрэтнага матэрыялу і абагульненняў у сістэме ўрокаў. Суадносіны тэарэтычнага матэрыялу і практычных заданняў на ўроках па сацыяльна-палітычных дысцыплінах. Адукацыйныя, выхаваўчыя і развіваючыя задачы ўрока, сістэмы ўрокаў. Выбар метаэфектных метадаў, метадычных прыёмаў, дыдактычных сродкаў для раскрыцця канкрэтнага зместу, вырашэння задач урока.

Тыпалогія ўрокаў па ступені суадносін дзейнасці настаўніка і самастойнай працы вучняў. Формы заняткаў па сацыяльна-палітычных дысцыплінах: лекцыі, семінары, канферэнцыі, дыскусіі, кансультацыі, субяседванні і інш. Метадыка арганізацыі і правядзення кожнай формы заняткаў.

Крытэрыі выбару метадаў, сродкаў, тыпаў урока і форм арганізацыі заняткаў па курсах “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”.

**Тэма 8. Паўтарэнне, праверка, улік і ацэнка
ведаў і ўменняў вучняў**

Разнастайнасць шляхоў уліку ведаў і ўменняў па сацыяльна-палітычных дысцыплінах: вусны адказ на ўроку, удзел у абмеркаванні пытанняў на семінарскіх занятках, дыспутах, выступленне з дакладам, паведамленнем, рэфератам, выкананне практычных заданняў і г. д. Прыкладныя нормы ацэнкі ведаў і ўменняў навучэнцаў.

Заліковыя ўрокі, падрыхтоўка і правядзенне залікаў па сацыяльна-палітычных дысцыплінах. Экзамен па грамадазнаўству.

**Тэма 9. Пазакласная работа. Падрыхтоўка
да выкладання сацыяльна-палітычных курсаў**

Арганічнае адзінства ўрочнай і пазакласнай работы па сацыяльна-палітычных дысцыплінах. Значэнне пазакласнай работы вучняў для развіцця ўменняў і навыкаў грамадскай, арганізацыйнай і даследчай дзейнасці. Формы пазакласнай работы.

Навукова-тэарэтычная падрыхтоўка настаўніка да выкладання курсаў “Чалавек і грамадства”, “Чалавек. Грамадства. Дзяржава”.

Метадычная падрыхтоўка выкладчыка. Шляхі павышэння кваліфікацыі выкладчыка па сацыяльна-палітычных дысцыплінах.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Артемьева Г. В. Проблемное обучение в курсе «Обществоведение.» М., 1973.
2. Бахмутова Л. С. Методическая подготовка будущего учителя // Обществознание в школе. 1997. № 1—2, 4. 1998. № 4. 1999. № 6—7.
3. Боголюбов Л. Н. Школьное обществоведение в 50—80-е годы // Обществознание в школе. 1997. № 3.
4. Дружкова А. В. Методика преподавания обществоведения в средней школе: Учеб. пособие для студентов ист. фак. пед. ин-тов. М., 1985.
5. Иванова Л. Ф. Обществоведение 20-х годов // Обществознание в школе. 1997. № 2.
6. Концепция обществоведческого образования общеобразовательной школы // Обществознание в школе. 1998. № 3—5.
7. Концепция социально-гуманистического образования для базовых и средних общеобразовательных школ Республики Беларусь // Чалавек. Грамадства. Свет. 1997. Вып. 6.
8. Программа курса «Человек. Общество. Государство: Для общеобразоват. шк. // Чалавек. Грамадства. Свет. 1999. № 3.; 2000. № 1.
9. Справочник преподавателя общественных дисциплин / Авт.-сост. Е. Е. Вяземский, Т. И. Тюляева. М., 1998.
10. Чалавек і грамадства: Праграмы для сярэдніх агульнаадукацыйных школ і прафесіянальна-тэхнічных вучылішч. Мн., 1999.
11. Чалавек. Грамадства. Дзяржава: Вучэб. дапам. для 8 кл. агульнаадукац. шк. з бел. мовай навучання. Кн. 1. Мой свет / Под ред. Ю. А. Харына. Мн., 1999.
12. Человек и общество: Учебное пособие по обществознанию для учащихся 10—11 кл. общеобразоват. учреждений / Под ред. Л. Н. Боголюбова, А. Ю. Лозебниковой. М., 1997.

Дадатковая

1. Акулкин Э. В. Раскрытие общих понятий в курсе «Обществоведение»: Из опыта работы учителя / Под ред. А. П. Шептулина. М., 1974.
2. Басик Н. Ю. Педагогические возможности работы с документами в школьном курсе обществоведения // Обществознание в школе. 1999. № 4.
3. Боголюбов Л. Н. Работа с документами в процессе обществоведческого образования // Обществознание в школе. 1998. № 4.
4. Горевая С. А. Дидактические материалы к курсу «Человек и общество» // Обществознание в школе. 1997. № 2.
5. Дианова Р. И. Изучение вопросов социального развития на уроках обществоведения в XI классе // Обществознание в школе. 1998. № 1.
6. Долинина И. Г. Работа с понятиями на уроках обществоведения // Обществознание в школе. 1999. № 2.
7. Иванова Л. Ф. Изучение нового раздела курса «Человек и общество»: Метод. рек. к первым темам // Обществознание в школе. 1997. № 4—5.
8. Изучение курса «Человек и общество»: Поурочные метод. рек. // Обществознание в школе. 1999. № 1—7.
9. Иоффе А. Н. Использование источников для ознакомления школьников с политической мыслью прошлого // Обществознание в школе. 1998. № 4.
10. Кинкулькин А. Т. Подготовка учителя к преподаванию обществоведческих курсов // Обществознание в школе. 1997. № 1—2, 4.
11. Кружковская работа по истории и обществоведению: Сб. ст. Кн. для учителей. М., 1984.
12. Лозебникова А. Ю. Цели обществоведческого образования как критерий отбора содержания // Обществознание в школе. 1997. № 4.
13. Лысенко Е. Г. Тесты, логические схемы и таблицы к курсу «Человек и общество» // Обществознание в школе. 1997. № 5.
14. Панов С. В. Использование принципа наглядности при изучении учащимися 8-х классов экспериментального курса «Гуманистика» // Чалавек. Грамадства. Свет. 1996. № 2.
15. Познавательные задания на уроках обществоведения в X кл. // Обществознание в школе. 1999. № 3.
16. Ученик на уроке обществоведения: опыт творческой деятельности // Обществознание в школе. 1997. № 4.

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ.....	3
МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ ГІСТОРЫІ	4
Тлумачальная запіска.....	4
Праграма	5
Літаратура	16
МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ САЦЫЯЛЬНА-ПАЛІТЫЧНЫХ ДЫСЦЫПЛІН.....	18
Тлумачальная запіска.....	18
Праграма	19
Літаратура	24

Вучэбнае выданне

**МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ ГІСТОРЫІ
І САЦЫЯЛЬНА-ПАЛІТЫЧНЫХ ДЫСЦЫПЛІН**

Базавая вучэбная праграма
для спецыяльнасці
П 02.01.00 — “Гісторыя”

Складальнікі:

Багдановіч Іван Іванавіч,
Мярзляк Віктар Іванавіч

Рэдактар М. В. Калацкая
Арыгінал-макет: В. Ю. Ігнацьева

Падпісана ў друк 04.04.2002. Фармат 60×84^{1/16}. Папера пісчая.
Друк афсетны. Ум. друк. арк. 1,6. Ул.-выд. арк. 1,6.
Тыраж 100 экз. Заказ 140.

Установа адукацыі

«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»
Ліцэнзія ЛВ № 196 ад 04.02.98 г. 220050, г. Мінск, вул. Савецкая, 18

Выдавец і паліграфічнае выкананне:

Вучэбна-выдавецкі цэнтр
Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка
220007, Мінск, вул. Магілёўская, 37